

OSVRT NA TRŽIŠTE MLIJEKOM U SLOVENIJI 1980. GODINE

Milan HAFNER, dipl. inž., Živinorejska poslovna skupnost Slovenije, Ljubljana

Sažetak

Analiziran je promjenljiv trend tržišne proizvodnje i otkupa mlijeka u Sloveniji u 1980. godini, te su posebno obrađene otkupne cijene, plasman, upotreba i opskrba mlijekom i mlječnim proizvodima, ukupan prihod, ostvareni izvoz, te investicionu ulaganja mljekara, a izvršena je i usporedba s planskim razdobljem.

1. Tržišna proizvodnja mlijeka u Sloveniji 1980. godine

Proizvodnju mlijeka u g. 1980. karakterizira znatna varijabilnost u toku godine.

Za razliku od 1979. g. su proizvođači-kooperanti i društvene farme u prvom polugodištu osjetljivo povećali dobavu mlijeka mljekarama (+13,6%), da bi u drugom polugodištu otkup postepeno opadao, te u novembru i decembru bio čak za 6% niži od otkupa u istom razdoblju u 1979. g. Ocjenjujemo da su opadanju otkupa mlijeka od kooperanata napose pridonijeli slijedeći uzroci:

- lošija opskrbljenost dovoljnim količinama kvalitetne osnovne krmice;
- nagli porast cijena reprodukcionog materijala (krmiva, umjetna gnojiva, nafta, električna);
- predugo čekanje proizvođača na promjenu otkupnih cijena mlijeka (od oktobra do 24. XII 1980.)

i također: daljnji nesklad između povećanih otkupnih cijena goveda za klanje (18. IX) i cijena mlijeka.

Sumarni podaci službe ŽPS (Živinorejska poslovna skupnost), prikupljeni od mljekara-članica pokazuju da su slovenske mljekare u g. 1980. otkupile od organizatora tržišne proizvodnje mlijeka slijedeće količine:

Tabela 1.

Otkup mlijeka slovenskih mljekara u 1980. g.

Proizvodni sektor	Količina	Indeks	Plan
	(000 l)	(1979 = 100)	1976/80
Društveni	46.746.8	103.2	
Indiv. (koop. i slob. otkup)	256.674.7	106.3	
Ukupan otkup u SRS	303.421.5	105.3	101.14
Otkup mlijeka u SR Hrvatskoj	6.243.8	108.5	
Sveukupno	309.665.3	105.8	

Ukupan otkup mlijeka od slovenskih proizvođača bio je u usporedbi sa srednjoročnim programom 1976/80. minimalno prekoračen (+1,14%). Uspjeh bi bio veći da je nastavljen trend rasta iz g. 1977. i 1978, koji je nažalost prekinut u 1979. i 1980. g. Od 1976. do 1980. g. otkup je porastao ukupno za 42,7% ili prosječno 8,54% godišnje.

Realizacija planova otkupa mlijeka u 1980. g. po pojedinim regijama i mljekarama bila je različita, kako je to vidljivo iz tabele 2.

Tabela 2.

Otkup mlijeka po mljekarama i regijama

Mljekara-Regija	Vlastiti otkup g. 1980. (000 l)	God. 1979 = 100	Indeks	
			Plan 1980 = 100	Indeks povećanja od godine 1975
Ljubljana (sa svim pogonima)	96,509.3	106,5	101,4	(125,5)
Vrhnika	5,061.9	103,4	98,5	174,0
Kranj	25,655.2	109,0	115,3	141,2
Škofja Loka	5,816.9	102,2	93,8	141,5
Ljubljanska i gorenjska regija	133,043.3	106,7	103,3	(127,3)
Celje	36,737.4	104,4	95,4	(188,0)
Maribor	28,635.8	110,7	106,1	170,4
Murska Sobota	34,080.2	109,7	107,4	165,6
Ljutomer	14,616.6	(103,2)	(100,3)	141,7
Ptuj	15,904.8	106,7	105,0	152,9
Štajersko-pomurska regija	129,974.8	107,2	100,6	167,4
Kobarid	9,131.0	95,6	92,7	110,0
Koper	4,367.8	(109,4)	99,3	(151,5)
Podnanos	7,928.0	(89,0)	107,1	87,1
Postojna	11,301.1	104,8	95,6	164,8
Ilirska Bistrica	4,086.3	96,3	101,9	137,5
Idrija—Cerkno	3,589.2	99,8	94,5	137,5
Primorska regija	40,403.4	98,4	97,9	123,5
Slovenija ukupno:	303,421.5	105,3	101,1	142,8 = + 8,56% godišnje

2. Otkupne cijene mlijeka u god. 1980.

Višekratne promjene otkupnih cijena mlijeka u 1979. god. (tri puta) smirene su u 1980. god. sve do 24. XII kad su povećane (kao i u drugim SR).

U skladu s odredbama Aneksa br. 30. (od 16. XII 1979) o oblikovanju otkupnih i prodajnih cijena mlijeka pri ŽPS Slovenije, mljekare su od 1. I 1980. g. na propisanu cijenu od 1.67 d za % masti doplaćivale za otkupljeno kvalitetno mlijeko još 0,50 d po litri. S tim dodatkom je besprijekorno mlijeko s 3,6% masti bilo plaćeno individualnim proizvođačima preko poljoprivrednih zadruga i OOUR-a Kooperacije, kao i društvenim farmama po 6,51 d za litru. Ta proizvođačka cijena bila je promjenjena 24. XII 1980. g. na nivo 2,50 d/% masti proizvođačima (9,00 d za mlijeko s 3,6% masti). Kao naknadu za ukinutu republičku premiju mljekare plaćaju organizatorima proizvodnje 0,50 d/l. S tim promjenama bila je povećana otkupna cijena mlijeka proizvođačima za 38,2%, a naknada za premiju za 26,9% u usporedbi s 1979. g.

Na društvenim farmama preuzeto mlijeko mljekare su plaćale (ponderirani prosjek) po 7,02% din/l, a mlijeko iz kooperacije po 6,84 din/l. Prosječna nabavna cijena svih količina mlijeka je bila 6,97 din/l, što je za 43,7% više nego u 1979. g.

Osim te cijene iznosili su prosječni troškovi prevoza mlijeka u Sloveniji od sabirališta do mljekara 0,51 din/l (od 0,29 do 0,85 din/l), odnosno 42,2% više nego u 1979. g.

Tabela 3.

Vrijednost i prosječne otkupne cijene mlijeka

Otkup	u 000 l	Vrijednost (u 000 d)	Din/l
Mlijeko iz Slovenije (s 3,72% masti)	303,421	2,084.506	6,87
Mlijeko iz SR Hrvatske	6,244	51.323	8,22
Mlijeko dokupljeno u mljekarama (+ razlika u cijeni)	21,679	+(22.112)	+(1,02)
Ukupno—prosjeck		2,157.941	6,97

3. Upotreba i plasman mlijeka

Sve ponuđene i preuzete količine mlijeka mljekare su u 1980. g. u skladu s potrebama tržišta i svojim preradbenim mogućnostima iskoristile kako slijedi:

Tabela 4.

Iskorištenje preuzetog mlijeka

	u 000 l	%	Indeks (79 = 100)
— za konzum u Sloveniji (paster. + steril. mlijeko)	92,491	29,9	105,8
— mlijeko prodano izvan SRS	40,127	12,9	121,8
— mlijeko-izvoz	307	0,1	88,7
— prerađeno u proizvode	176,740	57,1	102,7
Ukupno:	309,665	100,0	105,8

Pregled upotrebe mlijeka u mljekarama u 1980. g. pokazuje daljnji porast potrošnje svih vrsta konzumnog mlijeka, zatim porast plasmana mlijeka izvan Slovenije, kao i neznatan porast količine za proizvodnju mlječnih proizvoda. Izvoz mlijeka je smanjen u usporedbi s 1979. g.

Cijene, vrijednost i količine mlječnih proizvoda koje je proizvela mljek. industrija Slovenije u 1980. g. prikazane su u donjem pregledu:

Tabela 5.

Količine, cijene i vrijednost proizvedenih mlječnih proizvoda

Proizvod	Količina (000 l, kg)	Indeks (79 = 100)	Prosječ. cijena din.	Indeks cijene	Ukupna vrijednost proizv. (000 din.)
1. Konzumno mlijeko	132,547.3	109,5			
— pasterizirano	92,289.3	107,2	9,03	140,9	833,275.2
— sterilizirano	40,250.0	115,3	11,77	138,0	473,742.5
2. Mlijeko u prahu	4,583.8	101,1			
— s 25% i više % masti	3,214.4	90,8	79,80	146,1	256.509.1
— obrano	1,369.4	137,8	57,37	142,0	78,562.5
— dječja hrana	58.7	55,2	77,40	133,8	4,544.1
3. Kondenzirano mlijeko	448.2	89,1	43,98	135,8	19,711.8
— evapor. mlijeko	70.3	260,3	42,91	125,7	3,016.9
4. Jogurti, kiselo mlijeko	19,451.0	99,5	16,30	135,8	317,072.9
5. Maslac	2,233.0	113,1	126,24	138,7	282,809.7
6. Pasterizirano vrhnje (slatko i kiselo)	5,431.8	99,4	50,00	127,8	271,590.0
7. Svježi sirevi (skuta, namazi)	2,688.0	101,5	46,07	(135,0)	123,833.1
8. Sirevi (tvrdi, polutvrđi)					
— ukupno	(5,951.6)	98,8	(96,18)	(138,0)	572,437.0
— edamski	43,9	82,4	96,82	138,5	4,246.3
— gauda	2,131.4	103,4	86,60	130,8	184,581.8
— trapist	722,5	90,9	91,03	142,8	65,769.0
— posavec, roški, graj.	565.2	100,7	87,73	135,4	49,583.7
— tilzitski	4,1	—	89,41	—	15,848.2
— maxi special	161,7	94,0	98,82	134,8	363,0
— tolminski	20,6	41,9	95,06	138,8	1,958.4
— ementalec	1,366.9	95,3	108,90	146,9	148,985.4
— lašćan	247.8	104,0	98,84	135,0	23,499.2
— parmezan	139.3	119,9	142,00	151,5	19,779.1
— pivski	5.2	—	163,56	—	857.1
— mini desert	543,1	99,4	105,00	132,9	57,025.5
9. Topljeni sirevi	448.6	137,2	92,48	127,6	41,025.3
10. Special meki sirevi	5.4	168,7	133,37	—	720.2
11. Mlječni sladoled	2,832.1	101,5	65,67	131,2	186,014.2
12. Kazein-kiseli	401,4	108,9	116,89	141,5	46,916.1
13. Krmivo »mlekovit« Vrhnje prodano mljekarama	1,183.0 (1,233.2)	144,2 98,7	44,64 —	— —	52,809.1 —
14. Ostali proizvodi					(57,821.7)
Ukupno:	(178,334.3)	106,8	11,69	147,8	(3,622.411.4)* 3,464.864.5

Napomena: *Vrijednost za sve proizvode s mlječnim sladoledom i krmivom »mlekovit«
Vrijednost 3,464.864,5 din = bez sladoleda, mlekovita, ost. proizvod.

Iz gornjeg pregleda ostvarene proizvodnje u 1980. g. zaključujemo:
— porasla je potrošnja, odnosno prodaja svih vrsta konzumnog mlijeka (za 9,5%);

- značajna je također veća proizvodnja i prodaja maslaca (13,1⁰/o), topljenih sireva (37,2⁰/o) i nekih vrsta polutvrđih sireva;
- primjećuje se minimalno smanjenje proizvodnje i potrošnje fermentiranih proizvoda (jogurti), pastereziranog vrhnja, svježih sireva, te tvrdih i polutvrđih sireva ukupno:

4. Usporedba ostvarene proizvodnje u 1980. prema 1975. g.

Usporedimo li ostvarenu proizvodnju mljekara u 1980. g. sa srednjoročnim planskim obavezama i ostvarenom proizvodnjom u 1975. godini, vidimo da je porasla:

	Plan 1976/80. ostvaren u %
— potrošnja konzumnog mlijeka u SRS tokom 5 godina za 32 ⁰ /o (6,4 ⁰ /o godišnji porast)	104,4
— proizvodnja maslaca za 62,9 ⁰ /o (12,6 ⁰ /o god. porast)	139,5
— proizvodnja konzumnog vrhnja 57,9 ⁰ /o (11,6 ⁰ /o g. porast)	90,2
— proizvodnja jogurta i kis. mlij. 68 ⁰ /o (13,6 ⁰ /o g. porast)	84,6
— proizvodnja svježih sireva 80 ⁰ /o (16 ⁰ /o g. porast)	96,0
— proizvodnja polutvrđih i tvrdih sireva 67,6 ⁰ /o (13,5 ⁰ /o g. porast)	108,2
— proizvodnja mlijeka u prahu 25,6 ⁰ /o (5,1 ⁰ /o g. porast)	103,9
— proizvodnja topljenih sireva 113,6 ⁰ /o (22,7 ⁰ /o g. porast)	213,6
— proizvodnja mlječnih sladoleda 34,8 ⁰ /o (7 ⁰ /o g. porast)	134,8
— kazeina za 38,4 ⁰ /o (7,7 ⁰ /o god. porast)	102,8

Usporedbe ostvarene i planirane proizvodnje pokazuju prekoračenje plana proizvodnje i prodaje konzumnog mlijeka, a to posebno vrijedi još i za maslac, topljene sireve, mlječne sladolede i u manjem opsegu za mlijeko u prahu i kazein.

Nije ostvaren plan proizvodnje konzumnog vrhnja, fermentiranih mlječnih napitaka i svježih mekih sireva, premda je godišnji porast proizvodnje bio vrlo visok (11,6 do 16⁰/o).

5. Ukupan prihod od otkupljenog i prerađenog mlijeka

Slovenska mljekarska preradbeni industrija isplatila je svojim dobavljačima mlijeka u 1980. g.

za mlijeko iz SR Slovenije	2.084.505.700 din (6.87 din/l)
za mlijeko iz SR Hrvatske	51.322.800 din (8.22 din/l)
za dokupljeno mlijeko u mljekarama	22.112.200 din (1.02 din/l)
Ukupna nabavna vrijednost (bez premija)	2.157.940.700 din (6.97 din/l)

Mljekare su u 1980. g. na osnovu društveno priznatih proizvođačkih cijena mlijeka i proizvoda (Aneks br. 31 i 40), uz svoju obradu, preradu i pakovanje, te dopremu na tržište realizirale proizvode od otkupljenog mlijeka u ukupnoj vrijednosti **3.622.411.400 din** (proizvodnja sa sladoledom i mlekovinom), odnosno **3.464.864.500 din** ili po 11,19 din za 1 litru.

Ako ostvarenu vrijednost sveukupne proizvodnje preračunamo na otkupljene i prerađene količine mlijeka (309.665.200 l) u 1980. g., proizlazi da je bila realizirana 1 litra mlijeka po 11,69 din. Obradom i preradom u mljekarama

povećana je vrijednost mlijeka za 4,72 din/l, odnosno 67,7% (od ulazne vrijednosti mlijeka-sirovine sabiralište na terenu. Ocjenjujemo da u toj preradom povećanoj vrijednosti cca 4,35 do 4,40 din/l učestvuju stvarni troškovi, a 0,32 do 0,37 din/l je akumulacija mljekara za proširenu reprodukciju).

Iz prikazanih rezultata poslovanja mljekara zaključujemo da su u 1980. g. ukupno prosječni troškovi prerade u mljekarama učestvovali sa cca 37,2% u strukturi odobrene prodajne cijene mlijeka (u konzumnom mlijeku i proizvodima).

6. Plasman i opskrba mlijekom i proizvodima

Slovensko je tržište do rujna (septembra) 1980. g. bilo dobro opskrbljeno mlijekom i mlječnim proizvodima. Ta se je opskrba od listopada (oktobra) osjetljivo pogoršala i u prosincu (decembru) bila na najnižem nivou. To se napose odnosi na mlječne proizvode (maslac i sireve), dok je konzumnog mlijeka, jogurta i vrhnja na tržištu bilo dovoljno.

Mljekare su i u 1980. g. imale značajnu razmjenu mlijeka i proizvoda s tržištem ostalih jugoslavenskih republika i AP.

U međurepubličkoj razmjeni mljekare su u 1980. g. ostvarile slijedeći međusobni promet mlijeka i proizvoda:

Tabela 6.

Međurepublički promet mlijeka i proizvoda

Proizvod (u 000 l, kg)	Prodaja izvan SRS	Indeks (79 = 100)	Dokup iz SFRJ	Indeks (79 = 100)
pasterizirano mlijeko	21,150	109,4	6,244	134,1
sterilizir. mlijeko	19,178	141,2	—	—
mlijeko u prahu, kondenzirano	3,320	92,7	—	—
jogurti	4,002	112,5	—	—
vrhnje	764	387,8	—	—
maslac	788	95,2	105	350
svježi i topljeni sirevi	415	113,4	—	—
sirevi tvrdi i polutvrdi	1,852	81,4	3,072	266,2
kazein	58	—	—	—

U pregledu nema količina dokupa mlijeka i proizvoda koje su obavile slovenske trgovinske OOUR. Pregled pokazuje da se razmjena mlijeka i proizvoda između Slovenije i ostalih republika povećava. To je posljedica većeg stupnja rasta otkupa mlijeka u SRS, nego u SFRJ.

Iz podataka u pregledu ocjenjujemo da je za našu prodaju u SFRJ bilo upotrebljeno cca 112 mil l mlijeka, a za dokupljeni maslac i sireve iz drugih republika samo oko 43 mil litara mlijeka. To znači da su slovenske mljekare od svog ukupnog otkupa (309.7 mil litara) s tom razmjenom plasirale na šire jugoslavensko tržište neto cca 69 mil l mlijeka (22,3%), dok je za opskrbu Slovenije u 1980. g. upotrebljeno cca 241 mil litara (77,8%).

7. Izvoz-uvoz mlječnih proizvoda

Osim razmjene mlječnih proizvoda SRS s jugoslavenskim tržištem, mljekarska industrija Slovenije ostvarila je u 1980. g. slijedeći izvoz:

Tabela 7.

Izvoz mlijeka i mlječnih proizvoda

Vrsta proizvoda	Količina 1 kg	Vrijednost din (po tečaju ZIS)
pasterizirano mlijeko	307.400 l	2.154.241 din
sir ementalški	78.334 kg	5.170.157 din
sir parmezan	43.092 kg	3.390.478 din
sirevi: posavec, grajski, trapist, laščan	20.977 kg	1.419.996 din
Ukupno: sirevi	142.403 kg	12.134.872 din
mlijeko	307.400 l	= (4.445.170 \$)

Pri izvozu sireva sudjelovale su mljekare: KZ Vrhnika (68,4 t ementalca), ABC Mlekopromet, Ljutomer (42,2 t parmezana i ementalca); KIT Ljubljanske mlekarne (30,4 t posavca, grajskoga, trapista i laščana).

Izvoz sira je u usporedbi sa 1979. g. znatno porastao (za 74,7%), pa ipak mljekare nisu u cjelosti ostvarile program izvoza 1980. g.

Izvoz mlijeka, prije svega proizvoda (sir) nužda je za ovu privrednu granu, usprkos poteškoćama koje se pri tom pojavljuju. Naše su cijene mnogo više od onih na inozemnom tržištu, a kvaliteta naših proizvoda za izvoz nije dovoljno stalna ni izjednačena.

8. Investiciona ulaganja mljekara u 1980. g.

Mljekare su i u 1980. god. u skladu sa svojim programima nastavile investiciona ulaganja za opremanje preradbenih kapaciteta. Prema podacima svih 16 mljekara one su u 1980. g. investirale ukupno 280.039.200 din, (od čega 24 mil dinara za pogon proizvodnje mlječnih tablica i namaza u »PLANIKI-KOBARID«.) Opseg ulaganja je u 1980. g. nešto smanjen u usporedbi sa 1979. g. Tome je dijelom doprinijelo zakašnjenje gradnje nove mljekare u Celju i Mariboru.

Prema podacima službe ŽPS u minule četiri godine (1977-80) mljekare su uložile u nove kapacitete ukupno 806.052.000 din vlastitih sredstava i kredita.

S navedenim investicijama su slovenske mljekare do konca 1980. g. osposobile za prijem i preradu oko 1 mil l mlijeka dnevno, odnosno 385 mil/l god. Time su u minulom petogodišnjem razdoblju kapaciteti povećani za 31%. U 1980. god. preradbeni su kapaciteti bili korišteni prosječno dnevno 84,8%. Osim investicionih ulaganja u preradbene kapacitete u 1980. g. je po podacima mljekara uređeno 75 sabirališta mlijeka zajedničkim ulaganjima poljoprivrednih zadruga, farmi i mljekara. Time je od ukupno 2.475 sabirnih mjesta u Sloveniji 1.110 sabirališta uređeno i opremljeno za hlađenje mlijeka.

Summary

Reviewal of the milk market of Slovenia in year 1980

In the article is analysed the variable trend of market production and buy off of milk in Slovenia in year 1980, and is dealt separately with buy off prices, marketing, usage and supply with milk and milk products, the total income, export results, dairies' investments, with comparison to the planning period.